

zij de beste zanger van de wereld zouden horen en trokken zich van de achterstevan terug naar het midden. Arioon trok zijn staatsgewaad aan, nam zijn citer, krom op de roebanken en hief daar een tenor-aria aan; nadat hij die ten einde gezongen had, sprong hij met kleren en citer en al in zee.

Het schip voer verder naar Korinthos, maar een dolfin nam Arioon op zijn rug en bracht hem aan land bij Tainaron. Vandaar begaf hij zich met zijn staatsgewaad naar Korinthos en daar gekomen bracht hij verslag uit van alles wat er gebeurd was. Periandros geloofde het niet en hield hem in verzekerde bewaring en van allen geïsoleerd, terwijl hij wachtte op de zeelui. Zodra zij waren aangekomen, werden zij bij Periandros ontboden en deze vroeg hen of zij ook iets konden vertellen over Arioon. Zij antwoordden, dat hij gezond wel in Italië was en dat ze hem in goede welstand in Taranton hadden achtergelaten. Toen trad Arioon te voorschijn in dezelfde kleren, waarmee hij overboord gesprongen was. De matrozen waren daardoor zo overrompeld, dat zij, van schuld overtuigd, niet meer konden ontkennen.

Zo luidt het verhaal van zowel Korinthiërs als Lesbiërs. Van Arioon staat er een klein wijgeschenk* op kaap Tainaron, een bronzen dolfin met een man op zijn rug.

[25] Na de oorlog tegen de Milesiërs beëindigd te hebben stierf de Lydiër Alyattès na een regering van 57 jaren. Hij had als tweede uit die dynastie wijgeschenken naar Delphoi gezonden na van zijn ziekte genezen te zijn, en wel een groot zilveren mengvat en een klein gesoldeerd ijzeren voetstuk,* een bijzondere bezienwaardigheid onder de wijgeschenken te Delphoi, een werkstuk van Glaukos van Chios, de enige ter wereld, die de kunst van het ijzer solderen verstond.

KROISOS

[26] Na de dood van Alyattès volgde zijn 35-jarige zoon Kroisos hem als koning op. Door hem werden van de Grieken de Ephesiërs het eerst aangevallen. Toen stelden de door hem belegerde Ephesiërs hun stad onder bescherming van Artemis door een touw te spannen tussen de tempel en de stadsmuur. Het is van de oude stad, die toen belegerd werd, tot de tempel een afstand van zeven stadtiën [ca. 1300 m]. Zij waren de eersten, die door Kroisos werden aangevallen, maar daarna kwamen alle Ioniërs en Aioliërs aan de beurt, stuk voor stuk. Sommigen betichtte hij hiervan, anderen daarvan. Kon hij sterke grieven bedenken, dan bracht hij ernstige beschuldigingen naar voren, maar er waren er ook, die hij om onbeduidende redenen aanviel.

[27] Nadat de Grieken in Klein-Azië onderworpen en schatplichtig gemaakt waren, dacht hij erover schepen te laten bouwen en de eilandbewoners aan te vallen. Reeds was alles gereed voor de scheepsbouw, toen Bias uit Priênè volgens sommigen of volgens anderen Pittakos uit Mytilênè naar Sardëis kwam en op Kroisos' vraag of er nog iets nieuws uit Hellas was, door zijn antwoord een eind maakte aan die scheepsbouw: 'Koning, de eilandbewoners zijn bezig een onnoemelijk aantal paarden op te kopen voor hun cavallerie, omdat ze van plan zijn een veldtocht tegen Sardëis en u te ondernemen.' In de mening dat hij de

waarheid sprak, zou Kroisos toen gezegd hebben: 'O, als de goden de eilandbewoners werkelijk eens op die gedachte wilden brengen om met paarden tegen de zonen der Lydiërs op te trekken!'

Daarop zou de ander geantwoord hebben: 'Koning, het schijnt dat ge er vurig naar verlangt paardrijdende eilandbewoners op het vasteland te pakken te nemen en dat is begrijpelijk. Maar wat zouden die eilandbewoners, zodra ze hoorden dat gij van plan waart schepen te laten bouwen om hen aan te vallen, anders en vuriger wensen dan de Lydiërs op zee te pakken te krijgen om zich op u te wreken voor de onderwerping der op het vasteland wonende Grieken, die gij in uw macht hebt?'

Kroisos was bijzonder in zijn schik met deze woorden en omdat ze hem redelijk leken, nam hij ze ter harte en hield op met schepen bouwen. En zo sloot hij een verdrag van gastvriendschap met de Ioniërs op de eilanden.

[28] Na verloop van tijd waren vrijwel alle volken ten westen van de rivier de Halys onderworpen. Behalve de Kilikiërs en Lykiërs namelijk had hij alle andere volken onder zijn macht gebracht.

[29] Dat zijn de volgende: Lydiërs, Phrygiërs, Mysiërs, Mariandynen, Chalybiërs, Paphlagoniërs, Thynische en Bithynische Thrakiërs, Kariërs, Ioniërs, Dooriërs, Aioliërs en Pamphyliërs.

SOLOON BIJ KROISOS

In de tijd dat deze reeds onderworpen waren en Kroisos bezig was het Lydische rijk nog verder uit te breiden, kwamen vrijwel alle wijze mannen, die in die tijd in de Griekse wereld leefden, de een om deze, de ander om die reden naar Sardëis, dat toen zijn grootste bloei beleefde. Onder hen was ook de Athener Soloon,* die voor de Atheners op hun verzoek nieuwe wetten had gemaakt en daarna voor tien jaar op reis was gegaan, naar hij zelf beweerde met wetenschappelijke* doeleinden, maar in werkelijkheid ook om niet gedwongen te kunnen worden iets aan zijn wetten te veranderen. De Atheners zelf namelijk konden dat niet doen, want ze hadden zich door een dure eed ertoe verplicht dat ze tien jaar lang de wetten die Soloon voor hen had opgesteld, ongewijzigd zouden toepassen.

[30] Dit was de reden waarom Soloon op reis was gegaan, maar toch ook wel uit wetenschappelijke belangstelling. Hij kwam op die reis in Egypte bij koning Amasis en natuurlijk ook bij Kroisos in Sardëis. Na aankomst werd hij door Kroisos in zijn paleis gastvrij ontvangen. Na een dag of drie gaf Kroisos zijn dienaren last Soloon rond te leiden in de schatkamers en dezen lieten hem de gehele onmetelijke rijkdom zien. Toen hij alles grondig had bekeken en in zich opgenomen, achtte Kroisos het geschikte moment gekomen om hem de volgende vraag te stellen: 'Waarde gast uit Athene, groot is de roep die ons over u heeft bereikt met betrekking tot uw wijsheid en uw verre reizen; men zegt dat ge uit weetgerigheid grote afstanden hebt afgelegd. Nu is bij mij de begeerte opgekomen u te vragen of ge wel eens iemand hebt gezien, die volgens u de gelukkigste van alle mensen is?'

stuk open en nam kennis van de inhoud. Geen ervan kon zijn goedkeuring verwerven, maar toen hij het antwoord van Delphoi vernomen had, betuigde hij terstond zijn eerbied aan de god en erkende het als juist en vond, dat het orakel in Delphoi het enige ware was, omdat het precies had uitgevonden, wat hij eigenhandig had gedaan. Na de gezanten naar de orakels te hebben uitgezonden, had hij namelijk ook zelf de dagen geteld en op de afgesproken dag bedacht hij het volgende: hij dacht iets uit, dat onmogelijk uit te vinden of te raden was, slachtte namelijk een schilddpad en een schaap en kookte ze met elkaar eigenhandig in een bronzen pot na er een bronzen deksel opgezet te hebben.

[49] Dat was dus het antwoord, dat Kroisos uit Delphoi kreeg. Wat het orakel van Amphiaros betreft, ben ik niet in staat de juiste bewoordingen weer te geven, waarin het de Lydiërs antwoordde, nadat ze de gebruikelijke plechtigheden in het heiligdom hadden verricht - want die worden nergens vermeld -, maar wel kwam Kroisos tot de overtuiging, dat ook Amphiaros een betrouwbaar orakel bezat.

[50] Hierna trachtte hij door grote offers de god in Delphoi gunstig voor zich te stemmen. Hij offerde in totaal 3000 stuks klein vee, vergulde en verzilverde rustbedden en gouden drinkschalen, purperen gewaden en onderkleren; van dat alles liet hij een grote stapel maken en die in brand steken, in de mening zo de god voor zich te kunnen winnen. Ook beval hij de Lydiërs, dat zij allen iets uit eigen bezit moesten offeren. Toen hij hiermee klaar was, liet hij een ontzaglijke hoeveelheid goud smelten en daaruit rechthoekige tegels gieten, zes handbreedten lang, drie breed en één hoog, 117 stuks; vier daarvan waren van zuiver goud en wogen elk twee-en-een-half talent, * de andere waren van wit [met zilver vermengd] goud en wogen twee talenten. Ook liet hij van zuiver goud het beeld van een leeuw vervaardigen, dat tien talenten woog. Die leeuw is bij de grote tempelbrand in Delphoi [548 v. C.] van de tegels, waarop hij stond, afgevallen en bevindt zich nu in het schathuis der Korinthiërs; hij weegt nu nog zes-en-een-half talent, want er is drie-en-een-half talent afgesmolten.

[51] Toen hij hiermee klaar was, stuurde Kroisos alles naar Delphoi en deed er nog het volgende bij: twee zeer grote mengvaten, een van goud en een van zilver; het gouden stond rechts van de ingang van de tempel, het zilveren links. Ook deze kregen na de tempelbrand een andere plaats: het gouden staat nu in het schathuis van de Klazomeniërs en weegt acht-en-een-half talent* en nog 12 minai, het zilveren in een hoek van de tempelvoorhof; het heeft een inhoud van 600 amforen [15 000 liter]. Het wordt door de Delphiërs gebruikt tijdens het Theophañien-fest. De Delphiërs houden het voor een werk van Theodoros van Samos en dat geloof ik ook, want het is zeker niet een werk van de eerste de beste. Verder stuurde Kroisos ook nog als wijgeschenk vier zilveren vaten, die in het schathuis van de Korinthiërs staan, en twee wijwatervaten, een gouden en een zilveren. Op het gouden staat als opschrift, dat het een wijgeschenk van de Lakedaïmoniers is, maar dat is niet waar, want ook dit is van Kroisos afkomstig en een Delphiër heeft dat crop gegrift om de Lakedaïmoniers een genoegen te doen; ik weet zijn naam wel, maar die zal ik verzwijgen. Het beeld van de knaap, door wiens hand het water stroomt, is wel van de Lakedaï-

moniers, maar de wijwatervaten geen van beide. Tegelijk hiermee zond Kroisos nog vele andere, minder opvallende wijgeschenken en ook cirkelronde zilveren plengofferwater en een gouden vrouwenbeeld van drie el hoog, waarvan de Delphiërs beweren, dat het de broodbakster van Kroisos voorstelt. Bovendien zond Kroisos ook de halssteden en de gordels van zijn vrouw.

[52] Dat alles zond hij naar Delphoi. Ook aan Amphiaros zond hij geschenken, nadat hij over diens voortreffelijkheid en lotgevallen zich op de hoogte had gesteld, en wel een geheel gouden schild en een eveneens massief gouden lans, zowel de schacht als de beide punten van goud. Nog in mijn tijd waren deze allebei in Thebe en wel in de tempel van de Ismenische Apolloon.

[53] Aan de Lydiërs, die al deze geschenken naar de tempels moesten brengen, droeg Kroisos op de vraag te stellen of Kroisos tegen de Perzen te veld moest trekken en zo ja, of hij zich daarbij van de steun van een bevriend leger moest verzekeren. Zodra de Lydiërs hun bestemming hadden bereikt en de wijgeschenken hadden overgedragen, raadpleegden zij de orakels in de volgende bewoordingen: 'Kroisos, koning over de Lydiërs en andere volken, is van mening, dat deze orakels de enige ter wereld zijn en biedt u deze geschenken als passende beloning voor wat gij hebt uitgevonden. Hij vraagt u thans of hij tegen de Perzen moet te veld trekken en of hij zich daarbij van de steun van een bevriend leger moet verzekeren.'

Zo luide hun vraag en van beide orakels kwamen de antwoorden op hetzelfde neer: zij voorspelden Kroisos, dat hij, als hij tegen de Perzen te veld trok, een groot rijk zou vernietigen. Zij gaven hem de raad uit te zoeken wie de machtigste der Grieken waren en met hen vriendschap te sluiten.

[54] Kroisos was, toen hij het verslag der orakelgezanten vernam, in de wolken over deze orakels, omdat hij vast erop rekende het rijk van Kyros te zullen vernietigen. Daarom stuurde hij weer een gezant en na zich op de hoogte gesteld te hebben, hoe talrijk de bevolking van Delphoi was, zond hij als geschenk een som geld ten bedrage van twee gouden stateren [ca. f 20, —] per man. Als tegenprestatie verleenden de Delphiërs aan Kroisos en de Lydiërs het recht van voorrang bij het orakel, vrijstelling van belasting, ereplaatsen bij de spelen en tevens aan ieder, die dat wilde, het recht om burger van Delphoi te worden tot in lengte van dagen.

[55] Na de Delphiërs aldus bevestigd te hebben raadpleegde Kroisos ten derden male het orakel, want toen hij eenmaal de betrouwbaarheid ervan ondervonden had, kon hij er niet genoeg van krijgen. Hij stelde nu de vraag of zijn regering langdurig zou zijn. Daarop gaf de Pythia het volgende orakel:

'Maar wordt eenmaal een muilezel koning over de Meden, dan, verwecklijkte Lydiër, vlucht langs de kiezelrijke Hermos en houd geen stand: schaam u niet dan een lafaard te wezen.'

KROISOS ZOEKT BONDGENOTEN / DE DOORRIËRS

[56] Over deze woorden was Kroisos wel het allermeest verheugd, want hij vertrouwde, dat nooit een muilezel in plaats van een mens koning over de Meden

Zee uitmondt. Toen Kyros de Lydiërs zich daar ten strijde zag opstellen, deed hij, omdat hun ruitertij hem met vrees vervulde, op raad van de Medier Harpagos het volgende: alle kamelen, die in zijn leger waren om voedsel en lasten te dragen, liet hij verzamelen, van hun lasten ontdoen en mannen erop stijgen, die als ruiters waren uitgerust, en hierna gaf hij opdracht, dat zij voor de rest van het leger uit op Kroisos' ruitertij moesten afgaan, dat de infanterie achter de kamelen aan moest gaan en achter de infanterie stelde hij zijn volledige ruitertij op. Toen allen hun plaatsen hadden ingenomen, gaf hij consigne alle Lydiërs, die binnen hun bereik kwamen, te doden zonder iemand te sparen, maar Kroisos zelf niet te doden, ook al stelde hij zich te weer bij zijn gevangenneming. Zo luide zijn opdracht. Dat opstellen van kamelen tegenover de ruitertij deed hij om de volgende reden: een paard is bang voor een kameel en kan evenmin tegen zijn aanblik als tegen zijn geur. Juist daarom was dit listige plan bedacht, opdat Kroisos niets zou hebben aan zijn ruitertij, waarmee de Lydiër juist een bijzonder succes hoopte te behalen. Toen zij dan ook op het slagveld elkaar ontmoetten, keerden de paarden, zodra zij de lucht der kamelen opgesnoven en ze in het oog gekregen hadden, zich af en deinsden achteruit en daarmee waren de verwachtingen van Kroisos in rook opgegaan. De Lydiërs evenwel betoonden zich daarna allerminst laf: toen ze bemerkten wat er aan de hand was, sprongen ze van hun paarden en gingen te voet de Perzen te lijf. Toen er na verloop van tijd aan beide kanten velen gesneuveld waren, gingen de Lydiërs op de vlucht en samengedreven binnen de stadsmuur werden zij door de Perzen belegerd.

[81] Zo verkeerden zij nu in de toestand van belegerden, maar omdat Kroisos meende, dat die belegering geruime tijd zou duren, zond hij opnieuw gezanten de stad uit naar zijn bondgenoten. De vroegere gezanten hadden de boodschap meegekregen, dat de bondgenoten zich over vier maanden in Sardis moesten verzamelen, maar deze zond hij uit met het verzoek ten spoedigste te hulp te snellen, omdat Kroisos belegerd werd.

[82] Hij zond hen dan naar al zijn bondgenoten en dus ook naar Lakedaïmonen. De Spartanen hadden evenwel zelf juist in die tijd de handen vol gekregen aan een geschil met de Argiven en wel om een stuk land, dat Thyrea heet. Dat Thyrea behoorde namelijk tot het gebied van Argolis, maar de Lakedaïmoniers hadden het daarvan losgescheurd en in handen gekregen. Ook het westelijk daarvan gelegen gebied tot Malca toe was van de Argiven, niet alleen het vasteland, maar ook het eiland Kythera en de andere eilanden. Toen nu de Argiven toesnelden om het verloren gaan van hun eigen gebied te verhinderen, kwam het tot een bespreking en ze kwamen overeen, dat er van beide partijen 300 mannen zouden strijden en dat het gebied zou toevallen aan die partij, die de overhand behield, maar dat het gros van beide legers zich zou terugtrekken naar hun eigen land en niet op het gevechtsterrein zou blijven terwijl de strijd ene partij zag, dat hun landgenoten dreigden te verliezen, zij hun te hulp zouden snellen. Na deze afspraak trokken ze zich terug. De uitverkorenen van beide partijen bleven achter en begonnen het gewicht. In deze strijd waren zij tegen

elkaar opgewassen en van de 600 mannen bleven er tenslotte drie over, aan Argivische kant Alkenoor en Chromios, van de Lakedaïmoniers Othryadès; dezen waren bij het invallen van de nacht nog over. De twee Argiven renden naar Argos, omdat zij zich als overwinnaars beschouwden, maar de Lakedaïmonier Othryadès ondedde de lijken der Argiven van hun wapenrusting en na de wapens in de richting van zijn eigen legerkamp gebracht te hebben bleef hij op zijn post staan. De volgende dag verschenen beide partijen om zich op de hoogte te stellen. Eerst hielden beiden vol, dat de overwinning aan hun kant was; de ene partij betoogde, dat er van hen meer in leven waren, de andere wees erop, dat zij er vandoor gegaan waren, maar dat hun eigen man op zijn post gebleven was en de lijken der tegenstanders van hun wapenen ontdaan had. Tenslotte gingen zij van woorden tot daden over en vochten met elkaar en nadat er aan beide kanten velen gesneuveld waren, bleven de Lakedaïmoniers in de meerderheid. Van die tijd af scheren de Argiven, die tot dusverre krachtens traditie lang haar moesten dragen, hun hoofden kaal en namen een wet aan, waarin een vervloeking was opgenomen, dat geen enkele Argiver zijn haar mocht laten groeien en dat hun vrouwen geen goud mochten dragen, voordat zij Thyrea hadden heroverd. De Lakedaïmoniers echter stelden een tegenovergestelde gewoonte in, want zij droegen het haar voortaan lang, terwijl ze dat vroeger niet gewoon waren. Van die ene man, die van de 300 overgebleven was, Othryadès, vertelt men, dat hij zich schaamde naar Sparta terug te keren, nu zijn strijdmakers waren omgekomen, en hij zou zich daar in Thyrea van kant gemaakt hebben.

[83] De Spartanen waren juist in dergelijke moeijikheden verwickeld toen de gezant uit Sardis bij hen kwam met het verzoek de belegerde Kroisos bij te staan. Desondanks maakten zij zich op te hulp te snellen, toen zij het nieuws van de gezant vernomen hadden. Nadat zij reeds alle voorbereidingen hadden getroffen en de schepen gereed lagen, kwam er een nieuw bericht, dat de vesting der Lydiërs was ingenomen en Kroisos zich in gevangenschap bevond. Zo zagen zij na hun oprecht leedwezen te hebben kenbaar gemaakt van de onderneming af.

[84] Sardis was op de volgende wijze genomen. Toen de belegering van Kroisos 14 dagen had geduurd, liet Kyros door ruiters, die hij door het leger heen stuurde, afkondigen, dat hij aan de man, die het eerst op de muur wist te komen, een beloning zou geven. Daarna deed het leger allerlei pogingen, maar toen het niet wilde gelukken en de anderen ervan afgezien hadden, probeerde een Mardier, Hyroiadès genaamd, de muur te benderen aan die kant van de burcht, waar geen enkele wachter was opgesteld, want er bestond geen gevaar dat aan die kant de burcht ooit ingenomen zou worden. De wand was daar namelijk loodrecht en niet te bestormen. Het was het enige punt, waar Melès, de vroegere koning van Sardis, de leeuw* niet had rondgedragen, die zijn vrouw had gehoord. De Telmessiërs hadden toen de uitspraak gedaan, dat als de leeuw rondom de muur gedragen werd, Sardis onneembaar zou zijn. Melès had hem toen overal rond de muur van de burcht gedragen, waar deze te beklimmen was, maar dit punt had hij veronachtzaamd, omdat het wegens de

steilte ongenaakbaar leek; het is het stadsdeel aan de kant van de Tmolos. Die Mardier nu, die Hyriades, had de vorige dag een Lydiër aan die kant van de burcht zien aftalen om een van boven gevallen helm op te halen en hij had goed opgelet en het zich ingeprent. Toen was hij zelf naar boven geklommen en achter hem aan klommen ook enige Perzen. Nadat er nog velen bijgekomen waren, werd op deze wijze Sardis ingenomen en de stad werd volledig verwoest.

[85] Met Kroisos zelf gebeurde het volgende. Hij had een zoon, over wie ik reeds eerder heb gesproken, die overigens normaal was, maar doofstom. In het verleden, toen het hem nog goed ging, had Kroisos alles aan hem gedaan en op middelen tot genezing gepoensd en ook had hij mensen naar Delphoi gezonden om het orakel te raadplegen. De Pythia had toen gezegd:

'Machtige Lydische vorst, gij hoogst onnozele Kroisos!

Wens niet te horen het vurig begeerde geluid in uw woning.

Beter toch ware 't voor u de stem van uw kind nooit te horen, want zijn eerste woord zal een ongeluksdag u verkonden.'

Tijdens de verovering van de stad kwam een Pers op Kroisos af om hem te doden, omdat hij hem voor een ander aanzag, en Kroisos was onder de indruk van de ramp, die hem getroffen had, voor alles onverschillig en het kon hem niet schelen of hij zou worden doodgeslagen. Maar toen die doofstomme zoon van hem die Pers zag naderen, toen kreeg hij door doodsangst plotseling de macht over zijn stem en hij schreeuwde: 'Mant! Dood Kroisos niet!' Dat was het eerste woord, dat hij sprak, maar van dat ogenblik af behield hij dit vermogen zijn gehele leven.

KROISOS IN GEVANGENSCHAP

[86] Zo maakten de Perzen zich meester van Sardis en zij kregen Kroisos levend in handen. Veertien jaar had hij geregeerd, 14 dagen was hij belegerd, en zoals het orakel had voorspeld, had hij een groot rijk, zijn eigen rijk, vernietigd. De Perzen brachten hem voor Kyros, toen ze hem gevangen hadden, en deze liet een grote brandstapel bouwen en Kroisos moest geboeid deze bestijgen en met hem tweemaal zeven jeugdige Lydiërs. De bedoeling van Kyros was misschien aan een of andere god een dankoffer te brengen, misschien ook wilde hij een gelofte inlossen; ook is het mogelijk, dat hij Kroisos de brandstapel deed bestijgen, omdat hij vernomen had, dat Kroisos godvruchtig was en omdat hij nu wel eens wilde zien of een of andere god hem van de vuurdood zou redden. Hoe dan ook, hij deed dat.

Toen Kroisos op de brandstapel stond, schoot hem opeens, al was hij dan ook in het uiterste gevaar, dat woord van Soloon te binnen, dat hem nu een door de godheid geïnspireerd woord leek te zijn, namelijk: dat niemand der levenden gelukkig mag heten. Toen dat weer in zijn herinnering opkwam, slaakte hij een diepe zucht en terwijl hij zich eerst doodstil gehouden had, welder nu een kreec uit zijn borst op en tot driemaal toe riep hij luiadreeds de naam

'Soloon'. Kyros hoorde dat en hij beval de tolken Kroisos te vragen wie hij daar aanriep en dezen gingen op hem toe en vroegen het. Aanvankelijk bleef Kroisos hardnekkig zwijgen, maar eindelijk, toen er sterke aandrang op hem werd uitgeoefend, zei hij: 'Dat is iemand, met wie alle vorsten eens zouden moeten praten; dat zou mij grote schatten waard zijn.' Zij begrepen niets van dat antwoord en vroegen wat hij bedoelde. Toen ze bleven aandringen en het hem lastig maakten, vertelde hij dan eindelijk, dat lang geleden een Athener, een zekere Soloon, bij hem was gekomen en dat deze al zijn schatten had bezichtigd, maar zich daarover minachtend had uitgelaten - in wat voor termen dan ook - en dat het hem, Kroisos, nu juist vergaan was, zoals Soloon had aangeduid, hoewel Soloon helemaal niet in het bijzonder op hem gedoeld had, maar in het algemeen op het hele mensdom en dan vooral op lieden, die zich verbeelden gelukkig te zijn.

Terwijl Kroisos vertelde, was de brandstapel al aangestoken en de buitenkant stond al in vlammen. Toen Kyros van zijn tolken hoorde, wat Kroisos gezegd had, kwam hij tot ander inzicht en bedacht, dat hij, zelf toch ook maar een sterfelijk mens, een medemens, die in aanzien en welstand zijn gelijke was, levend aan de vuurdood prijs gaf; ook kreeg hij angst voor een mogelijke vergelding en zei tegen zichzelf, dat er op aarde geen enkele zekerheid bestaat. Kortom, hij gaf bevel de brandstapel zo snel mogelijk te doven en Kroisos en zijn landgenoten eraf te halen. Maar zijn dienaren konden, hoezeer ze ook hun best deden, het vuur niet meer meester worden.

[87] De Lydiërs vertellen, dat Kroisos, toen hij bemerkte dat Kyros van gedachten veranderd was en toen hij zag, dat ze met man en macht aan het blussen waren, maar het vuur niet meer konden bedwingen, met luider stemme Apollon aanriep en de god smeekte om, als hij ooit in enig geschenk van Kroisos behagen had gehad, hem nu bij te staan en hem te redden uit het dreigende doodsgevaar. Wendend riep hij de god te hulp en plotseling trokken zich bij heldere hemel en windstil weer wolken samen en een storm barste los en de regen kwam in stromen neer en de brandstapel werd geblust. Daaruit maakte Kyros op, dat Kroisos de gunst van een godheid genoot en dat hij een goed mens was. Hij liet hem van de brandstapel aftalen en vroeg hem: 'Kroisos, wie heeft u toch etroec overgehald mijn land aan te vallen en mijn vijand in plaats van mijn vriend te worden?' Hij zei: 'Koning, uw gelukster en mijn boze daimoon hebben mij daartoe gebracht, maar de aanleiding gaf de god der Grieken, die mij tot de veldtocht heeft aangezet. Niemand toch is zo dwaas, dat hij oorlog boven vrede verkliest; in vredestijd immers begraven kinderen hun vaders, maar in de oorlog de vaders hun kinderen. Het was zeker de wil der goden, dat het zo zou geschieden.'

[88] Zo sprak hij. Kyros bevestigde hem van zijn boeien en deed hem plaats nemen vlak naast zich en behandelde hem met grote voorkomendheid, terwijl hij en zijn hele gevolg met bewondering naar hem keken. Diep in gepeins verzonken zat Kroisos daar zwiwend. Na enige tijd wendde hij zich om en toen hij de Perzen bezig zag de stad der Lydiërs te plunderen, zei hij: 'Koning, moet ik de gedachten, die in mij opkomen, tegen u uitspreken of past het mij in de

lijk tot stand, want zij spraken de wenselijkheid uit, dat Alyattes zijn dochter Aryenis tot vrouw zou geven aan Astyages, de zoon van Kyaxares; zonder krachtige band plegen namelijk overenkomsten niet van kracht te blijven. Hun verdragen sluiten die volken op dezelfde wijze als de Grieken, maar bovendien maken zij een sneed in de opperhuid van de arm en likken elkaars bloed op.

[75] Deze Astyages nu was door zijn eigen kleinzoon onderworpen en gevangen genomen wegens een anleiding, die ik later in mijn verhaal zal meedelen. Omdat Kroisos hierover boos was op Kyros, zond hij naar de orakels die vraag of hij tegen de Perzen moest oprukken en toen een dubbelzinnig antwoord gekomen was, trok hij in de mening, dat het orakel gunstig voor hem was, tegen het grondgebied der Perzen op. Toen Kroisos bij de rivier de Halys gekomen was, bracht hij volgens mijn theorie zijn leger over de bestaande bruggen naar de overkant, maar de in Griekenland algemeen gangbare mening is, dat de Milesiër Thales de overtocht bewerkstelligde. Omdat Kroisos namelijk niet wist, hoe zijn leger de rivier moest oversteken (want die bruggen zouden er in die tijd nog niet geweest zijn), had, naar men zegt, Thales, die in het leger aanwezig was, gemaakt dat de rivier die aan de linker kant van zijn leger stroomde, ook aan de rechter kant stroomde en dat zou hij op de volgende wijze bereikt hebben: stroomopwaarts van het kamp was hij begonnen een diep kanaal te graven, waaraan hij de vorm van een halve cirkel gaf, opdat het daar gevestigde kamp de rivier in de rug zou krijgen en het water, uit de oude bedding afgeleid door het kanaal en langs het kamp stromend weer in de oude bedding zou terecht komen, zodat de rivier onmiddellijk na de splitsing aan weerszijden doorwaadbaar werd. Sommigen beweren zelfs, dat de oude bedding geheel is opgedroogd, maar dat kan ik niet aannemen, want hoe zouden ze dan op de terugweg hebben kunnen oversteken?

[76] Toen Kroisos na zijn overtocht met het leger in Kappadokia en wel in het zogenaamde Pteria was aangekomen (Pteria is de sterkste vesting in dat gebied en ligt ongeveer ter hoogte van Sinoope, dat aan de Zwarte Zee ligt), legerde hij zich daar en verwoestte de akkers der Syriërs. Niet alleen veroverde hij de stad Pteria en maakte hij de inwoners tot slaaf, maar ook alle omliggende steden nam hij in en de volkomen onschuldige Syriërs verjoeg hij.

Kyros verzamelde zijn eigen leger en trok Kroisos tegemoet, waarbij hij alle mannen uit de tussenliggende gebieden in zijn leger opnam. Voor zijn vertrek deed hij een poging de Ioniërs door gezanten te zenden tot afval van Kroisos te brengen. De Ioniërs nu gaven hieraan geen gehoor, maar nadat Kyros was aangekomen en tegenover Kroisos zijn kamp had opgeslagen, voerden ze daar bij Pteria een verbitterde strijd met elkaar. Nadat er een hevige slag geleverd was en aan beide zijden velen geseuveld waren, gingen ze tenslotte bij het invallen van de nacht uiteen zonder dat een van beide partijen een overwinning had behaald. Zo streeden daar dan die beide legers.

[77] Kroisos, niet tevreden met de numerieke sterkte van zijn eigen leger (want zijn krijgsmacht, die aan de strijd had deelgenomen, was veel geringer dan die van Kyros), omdat hij hierover ontvreeden was, trok hij, toen Kyros

de volgende dag geen poging deed hem aan te vallen, terug naar Sardes; hij had het plan de Egyptiërs krachtens het verdrag te hulp te roepen (want hij had met Amasis, de toenmalige koning van Egypte, een bondgenootschap gesloten, nog eerder dan met de Lakedaimoniërs) en ook de Babyloniërs te laten komen (want ook met hen had hij een bondgenootschap; koning over de Babyloniërs was in die tijd Labynetos) en tevens de Lakedaimoniërs te laten weten, dat zij op een bepaald tijdstip aanwezig moesten zijn. Na dezen verzameld en zijn eigen leger bijeengebracht te hebben wilde hij na het eind van de winter in het vroege voorjaar tegen de Perzen oprukken. Met deze bedoeling stuurde hij na zijn terugkomst in Sardes gezanten naar zijn verschillende bondgenoten met het verzoek over vier maanden in Sardes bijeen te komen. Van het bestaande leger, dat tegen de Perzen gevochten had, ontsloeg hij alle vreemdelingen, die ervan deel uitmaakten en liet hen naar hun diverse haardsteden terugkeren, want de mogelijkheid dat Kyros na een veldslag met zo twijfelachtige afluop ooit tegen Sardes zou oprukken, kwam niet in zijn hoofd op.

[78] In de tijd dat Kroisos met deze plannen bezig was, geraakte de hele vlakte voor de stad vol slangen. Toen deze zich vertoonden, lieten de paarden hun gewone weidegronden in de steek, gingen er op af en aten ze op. Kroisos beschouwde dit, toen hij het zag, als een wonder en dat was het ook. Terstond zond hij orakelgezanten naar de stad der Telmessiërs. De gezanten kwamen daar aan en vernamen van de Telmessiërs wat de betekenis van het wonder was, maar kregen geen gelegenheid dit aan Kroisos te berichten, want voordat zij naar Sardes teruggevaan waren, was Kroisos reeds gevangen genomen. De verklaring van de Telmessiërs nu luidde, dat Kroisos een uitheems leger in zijn land had te verwachten en dat dit bij zijn komst de bewoners zou onderwerpen, want - zeiden zij - de slang is een kind van de grond, maar het paard een vreemd en vijandig element. Dit antwoord gaven de Telmessiërs aan Kroisos, toen hij zich reeds in gevangenschap bevond, maar ze wisten toen nog niets van wat er met Sardes en Kroisos zelf was gebeurd.

[79] Toen Kroisos na de slag bij Pteria terugtrok, besefte Kyros onmiddellijk, dat Kroisos na thuiskomst zijn leger zou ontbinden, en bij zijn overleggingen kwam hij tot de slotsom, dat het zaak voor hem was zo snel als hij kon op Sardes aan te rukken, voordat de Lydische krijgsmacht voor de tweede keer verzameld kon worden. Nauwelijks was hij tot dit besluit gekomen of hij volvoerde het ook met spoed. Hij viel met zijn leger Lydia binnen en was zelf voor Kroisos de hoedchapper van zijn komst. Toen verkeerde Kroisos in grote moeilijkheden, want de zaken waren heel anders gelopen dan hij zelf had gedacht. Toch voerde hij de Lydiërs ten strijde buiten de stad. Er was in die tijd geen dapperder of weerbareder volk dan het Lydische. Zij plachten te paard te strijden, droegen lange lanssen en waren voortreffelijke ruiters.

[80] Zij ontmoetten elkaar in de vlakte voor de stad Sardes, een grote, kale vlakte, waardoor verschillende rivieren stromen, onder andere de Hyllos, die uitmondt in de grootste, die Hermos heet en ontspringt op de heilige berg van de Dindymense Moeder en ter hoogte van de stad Phookaia in de Aigeïsche

KROISOUS' ZOON ATYS EN ADRASTOS

[34] Na het vertrek van Soloon werd Kroisos door een zware vergelding van de godheid getroffen, naar men wel kan aannemen, omdat hij zichzelf voor de gelukkigste van alle mensen hield. Onmiddellijk erna kwam tijdens zijn slaap een droomgezicht tot hem, dat hem precies de ramp openbaarde die hem zou treffen met betrekking tot zijn zoon.

Kroisos had namelijk twee zoons, van wie de een een gebrek had: hij was doofstom. De andere evenwel was in alle opzichten zijn leeftijdgenoten de baas; hij heette Atys. De droom nu beduidde Kroisos, dat deze Atys, door een ijzeren lanspunt getroffen, zou sterven. Terstond na het ontwaken drong de betekenis van de droom tot hem door en uit vrees voor de vervulling ervan zocht hij een vrouw voor zijn zoon en, terwijl deze vroeger vaak het commando over militaire expedities van de Lydiërs had gehad, zond Kroisos hem van nu af aan in het geheel niet meer uit. Bovendien liet hij alle speren en lansen en andere oorlogswapens uit de mannenverblijven weghalen en in wapenkamers opstapelen om het onmogelijk te maken dat er een van de wand op zijn zoon zou vallen.

[35] Juist in de tijd dat Atys bezig was aan de voorbereiding van zijn huwelijk, kwam in Sardëis een man aan, die door een ramp getroffen was: zijn handen waren door bloed onrein. Hij was een Phrygiër van koninklijken bloede.* Hij kwam het paleis van Kroisos binnen en verzocht volgens de inheemse gebruiken van bloedschuld gereinigd te worden. Kroisos voldeed aan zijn verzoek en voltrok de rituele reiniging,* die bij de Lydiërs hetzelfde karakter heeft als bij de Grieken. Nadat Kroisos de gebruikelijke handelingen verricht had, vroeg hij hem vanwaar hij kwam en wie hij was, met de volgende woorden: 'Wie zijt ge, uit welk deel van Phrygia komt ge en waarom zoekt ge gastvrijheid aan mijn haard? Welke man of vrouw hebt ge gedood?'

Hij antwoordde: 'Koning, ik ben Adrastos, de zoon van Gordias, die de zoon is van Midas. Zonder het te willen heb ik mijn eigen broeder gedood en daarom ben ik nu hiet, verjaagd door mijn vader en van alles beroofd.' Kroisos sprak hierop: 'Wel, dan behoort ge tot een familie, die mij zeer na staat en ge zijt bij vrienden gekomen, waar het u aan niets zal ontbreken, zolang ge bij ons wilt blijven. Ge zult verstandig handelen, als ge u zo weinig mogelijk aantrekt van de slag die u heeft getroffen.'

[36] Zo bleef Adrastos dan in het paleis van Kroisos wonen. In diezelfde tijd verscheen er in het Olympos-gebergte in Mysia een vervaarlijk groot wild zwijn. Dat beest kwam telkens uit het gebergte en hield huis op de akkers der Mysiërs. Dikwijls trokken deze erop uit, maar zij konden het helemaal geen kwaad doen, doch hadden wel veel ervan te lijden. Tenslotte kwamen er afgezanten van de Mysiërs bij Kroisos met de volgende boodschap: 'Koning, een ontzettend groot wild zwijn heeft zich in ons land vertoond en doet veel schade aan onze akkers. Wij hebben ons best gedaan het te vangen, maar zijn daarin niet geslaagd. Daarom komen wij u thans vragen uw zoon met uitgelezen jagers en honden met ons mee te willen zenden om ons land van die plaag te bevrijden.'

Zo luidde hun verzoek, maar Kroisos herinnerde zich de woorden, die hij in zijn droom gehoord had en antwoordde: 'De gedachte aan mijn zoon zult ge uit uw hoofd moeten zetten, want hem kan ik niet met u mee zenden. Hij is sinds kort gehuwd en daarvan nu geheel vervuld. Maar ik zal u de beste Lydische jagers en al mijn honden ter beschikking stellen en ik zal opdracht geven, dat zij hun uiterste best moeten doen u te helpen om uw land van dat beest te bevrijden.'

[37] Zo luidde zijn antwoord en de Mysiërs namen daarmee genoegen, maar toen kwam de zoon van Kroisos binnen, die gehoord had wat de Mysiërs vroegen. Toen Kroisos hun weigerde zijn zoon met hen mee te laten gaan, zei de jongeman tegen zijn vader: 'Vader, wij hebben het toch altijd als onze erfplicht beschouwd om zowel in de oorlog als op jacht toem te verwerven. Nu maakt ge mij dit allebei onmogelijk, terwijl ik u toch geen enkele aanleiding heb gegeven mij van lafheid of gebrek aan flinkheid te betichten. Wat voor gezicht moet ik trekken, als ik naar de markt ga of ervandaan kom? Wat moeten mijn landgenoten wel van mij denken? Wat voor indruk moet mijn jonge vrouw wel van mij krijgen? Met wat voor man zal ze denken getrouwd te zijn? Werkelijk, ge moet óf me mee op die jacht laten gaan óf me met redelijke argumenten overtuigen, dat het beter voor mij is dat het zo geschiedt.'

[38] Kroisos antwoordde: 'Mijn jongen, ik doe dit werkelijk niet, omdat ik iets van lafheid of andere lelijke eigenschappen in je heb opgemerkt, maar in de slaap is er een droomgezicht tot mij gekomen en dat heeft me gewaarschuwd, dat je slechts kort zult leven en door een ijzeren lanspunt zult omkomen. Met het oog op dat droomgezicht heb ik zo'n vaart gezet achter dat huwelijk van je en daarom stuur ik je niet op expedities uit, om je, als dat misschien mogelijk is, in leven te houden zolang ik leef. Want je bent toch eigenlijk mijn enige zoon, want die andere reken ik niet mee, omdat hij doofstom is.'

[39] Atys zei daarop: 'Het is begrijpelijk, vader, dat ge na een dergelijk droomgezicht gehad te hebben bezorgd voor mij bent, maar wat ge niet begrijpt en waarin ge door de droom misleid bent, daarop moet ik u nu toch wijzen. Ge zegt toch, dat de droom voorspelde, dat ik door een ijzeren punt zou omkomen. Maar een wild zwijn, wat voor handen heeft dat en wat voor ijzeren punt, waarvoor gij bang bent? Als de droom had gezegd, dat ik door een slagtaand of iets anders, wat daarop lijkt, zou sterven, dan zoudt ge moeten doen wat ge nu doet. Maar nu is er sprake van een ijzeren punt. Omdat in elk geval ons gevecht niet tegen mensen gaat, moet ge me rustig laten gaan.'

[40] Daarop zei Kroisos: 'Jongen, met die zienswijze van je op het droomgezicht overtuig je me. Ik geef me dus gewonnen en trek mijn verbod in. Ik sta je toe mee op jacht te gaan.'

[41] Na deze woorden ontbood Kroisos de Phrygiër Adrastos en toen deze gekomen was, zei hij tegen hem: 'Adrastos, toen ge door een afschuwelijke ramp getroffen waart, waarvan ik u overigens geen enkel verwijt maak, heb ik van schuld gereinigd en in mijn woning opgenomen en sindsdien leeft ge hier als mijn gast. Aangezien het nu toch uw plicht is mij, nadat ik u een dienst bewezen heb, een wederdienst te bewijzen, is het mijn wens, dat ge een wakend

oog op mijn zoon zult houden als hij straks op jacht gaat en ervoor zorgt, dat onderweg zich geen boosaardige rovers vertonen om jullie kwaad te doen. Bovendien is het uw plicht er eens op uit te gaan, waar ge u door daden kunt onderscheiden. Dat zijt ge aan uw afkomst verplicht en het mankeert u ook niet aan kracht.'

[42] Adrastos antwoordde: 'Koning, onder andere omstandigheden zou ik niet aan een dergelijke expeditie willen deelnemen, want het is niet passend dat iemand, die door zulk een ramp getroffen is, zich onder leeflijgenoten begeeft, die in gelukkige omstandigheden verkeren, en mij ontbreekt ook de lust en al was dat niet zo, er zouden vele redenen zijn om mij tegen die lust te verzetten. Maar nu gij erop aandringt en omdat ik behoor te doen wat gij graag wilt en uw weldaden moet vergelden, daarom ben ik ertoe bereid en ge moogt wachten, dat uw zoon, op wie ge mij beveelt het oog te houden, ongedeerd zal terugkeren, voorzover het van zijn bewaker afhangt.'

[43] Nadat hij Kroisos aldus geantwoord had, gingen ze op weg, vergezeld van een uitgelezen stoet jongemannen en honden. In het Olympos-gebergte aangekomen gingen ze op zoek naar het beest en na het opgespoord te hebben omsingelden ze het en gingen het met hun speren te lijf. En toen heeft dan die vreemdeling, die man, die van bloedschuld gereinigd was, Adrastos genaamd, toen hij zijn speer slingerde naar het wilde zwijn, het beest gemist, maar hij trof de zoon van Kroisos. Dodelijk getroffen deed hij de voorspelling van de droom in vervulling gaan. Iemand snelde weg om Kroisos van het gebeurde op de hoogte te stellen en aangekomen in Sardes bracht hij hem verslag uit van het gevecht en van de dood van zijn zoon.

[44] Kroisos was door de dood van Atys geheel verbijsterd, maar wat hij zich het ergste aantrok, was het feit, dat hij gedood was door de man, die door hemzelf van bloedschuld was gereinigd. In zijn hevige droefheid riep hij Zeus aan als bewaker van de rituele reiniging en riep hem tot getuige van wat hem door die vreemde was overkomen; hij riep hem aan als beschermer van de huiselijke haard en van de vriendschap, steeds de naam van diezelfde god noemend, hem aanroepend als beschermer van de haard, omdat hij de vreemde deling in zijn huis had opgenomen en daardoor onbewust de moordenaar van zijn zoon had onthaald, en als beschermer van de vriendschap, omdat hij in hem, die hij als behoeder had meegezonden, zijn grootste vijand had gevonden.

[45] Daarna verschenen de Lydiërs, die het lijk droegen, en achter de stoet volgde de moordenaar. Hij ging voor het lijk staan, stak zijn handen naar Kroisos uit en gaf zich zo aan hem over, terwijl hij de koning verzocht hem te doden bij het lijk van Atys; hij herinnerde aan de ramp, die hemzelf vroeger getroffen had, en zei, dat hij nu bovendien de man, die hem van schuld had gereinigd, in het ongeluk had gestort, en verklaarde niet langer te kunnen leven. Bij het horen van deze woorden kreeg Kroisos medelijden met Adrastos, hoe diep rampzalig hij zichzelf ook voelde, en hij zei tegen hem: 'Vriend, ik heb uwerzijds reeds alle genoegdoening ontvangen, nu ge over uzelf het doodvonnis uitspreekt. Voor mij draagt niet gij de schuld aan dit ongeluk, daar ge het immers niet met opzet hebt aangericht, maar het was de wil van een

der goden, die mij reeds van tevoren te kennen gaf, dat dit zou gebeuren.'

Kroisos begroef zijn zoon op de gebruikelijke wijze. Maar Adrastos, de zoon van Midas, die de zoon was van Gordias, de man die de moordenaar van zijn eigen broeder was geworden en daarna de zoon van de man, die hem gereinigd had, gedood had, die kwam, toen het stil om het graf geworden was, tot het besef, dat nooit iemand zo zwaar door het noodlot getroffen was als hij en op de grafheuvel beroofde hij zich van het leven.

KROISOS EN DE ORAKELS

[46] Twee jaar lang bleef Kroisos werkeloos, in zware rouw om het verlies van zijn zoon. Toen evenwel bracht het feit, dat Astyagès, de zoon van Kyxarès, van zijn leidende positie beroofd was door Kyros, de zoon van Kambysès, en dat de macht der Perzen steeds toenam, Kroisos ertoe zijn rouw te beëindigen en zich ernstig bezig te gaan houden met het probleem, of hij in staat zou zijn, voordat de Perzen werkelijk geducht konden worden, hun groeiende macht te vernietigen. Toen eenmaal zijn gedachten in deze richting gingen, nam hij terstond een proef met de bestaande orakels, zowel die in de Griekse wereld als die in Libya. In verschillende richtingen zond hij mensen uit: sommigen moesten naar Delphoi gaan, anderen naar Abai in Phokis, weer anderen naar Doodoona; ook werden er gezonden naar Amphiaros en naar Trophoonios en naar de Branchidai in Milètos. Dat waren de Griekse orakels, waarheen Kroisos mensen stuurde om ze te raadplegen, maar weer anderen zond hij naar Ammoon in Libya om hem een vraag te stellen. Hij zond die mensen uit, omdat hij een proef wilde nemen wat het inzicht der orakels waard was, om vervolgens, als hij bevond dat zij de waarheid kenden, door een tweede zending hun de vraag voor te leggen, of hij een veldtocht tegen de Perzen moest ondernemen.

[47] Hij stuurde zijn Lydiërs uit ter beproeving van de orakels met de volgende opdracht: van de dag van hun vertrek uit Sardes af moesten zij nauwkeurig de dagen tellen en dan op de honderdste dag de orakels raadplegen door hun te vragen: 'Wat doet op dit ogenblik de koning der Lydiërs, Kroisos, de zoon van Alyattès?' De antwoorden der verschillende orakels moesten zij dan op schrift bij hem inleveren.

Hoe nu de antwoorden der andere orakels luiden, dat weet niemand te vertellen, maar zodra in Delphoi de Lydiërs de tempel waren binnengekomen en de hun opgedragen vraag stelden, sprak de Pythia* in hexameters als volgt:

'Kennen doe ik 't getal der zandkorrels en van de zee ook

d'afmeting, en ook versta ik de stomme en hoor hem al zwijgt hij.

Mij bereikte de geur van een hoorngepantserde schildpad

die gekookt wordt in brons met schapenbouten tezamen;

brons is cronder gespreid en brons bekleedt het van boven.'

[48] Toen de Pythia deze oraketaal gesproken had, schreven de Lydiërs het op en gingen ermee terug naar Sardes. Toen ook de andere uitgezonden gezanten met hun antwoorden terug waren, toen maakte Kroisos ze stuk voor

Hij stelde die vraag in de stellige mening, dat hij zelf die gelukkigste was. Soloon echter was in het geheel geen vlieier en antwoordde volgens zijn eerlijke overtuiging: 'Zeker, koning: de Atheners Tellos.'

Dit antwoord verbaasde de koning in hoge mate en vol spanning vroeg hij: 'Op wat voor gronden beschouwt ge die Tellos als de gelukkigste?' Soloon antwoordde: 'In de eerste plaats was Tellos gezegend met voortreffelijke kinderen en het ging zijn vaderstad ook goed en hij mocht het beleven dat al die kinderen zelf ook weer kinderen kregen en dat ze allen in leven bleven. In de tweede plaats viel hem na een leven in welstand, althans naar onze maatstaven, een schitterend levensende ten deel. In een veldslag namelijk tegen de naburige Eleusiërs kwam hij de zijnen te hulp, dreef de vijanden op de vlucht en stierf daarbij de heldendood. De Atheners begroeven hem op staatskosten daar waar hij gesneuveld was en bewezen hem grote ecr.'

[31] Soloons verhaal over het grote geluk van Tellos prikkelde Kroisos en deze vroeg hem wie hij dan als de op één na gelukkigste beschouwde, in de vaste overtuiging dat hij zelf tenminste de tweede plaats zou krijgen. Soloon echter zei: 'Kleobis en Bitoon. Zij leefden in Argos en verdienden behoorlijk de kost en bovendien beschikten zij over zo'n lichaamskracht, dat zij beiden prijzen behaald hadden op wedstrijden en dat over hen het volgende verhaal wordt verteld: er was eens een feest ter ere van de godin Hera in Argos en hun moeder moest daarvoor in elk geval per ossewagen naar het heiligdom gebracht worden, maar de ossen waren niet op tijd van het land gekomen. Omdat de tijd drong, spanden de jongemannen zichzelf onder het juk en trokken de wagen en op die wagen reed hun moeder. Zo kwamen zij na een afstand van 45 stadiën [ca. 8,5 km] afgelegd te hebben bij de tempel aan. Toen ze dat volbracht hadden onder de ogen van de gehele menigte feestgangers, viel hun een prachtig levens-einde ten deel en de godheid toonde daarmee duidelijk aan, dat voor een mens de dood verkieslijker is dan het leven. De Argivische mannen kwamen om hen heen staan en roemden de geweldige kracht der jongelieden, maar de Argivische vrouwen prezen de moeder gelukkig om het bezit van zulke voortreffelijke zonen. En zij, de moeder, vervuld van dankbaarheid en vreugde om wat haar jongens gedaan hadden, en om alles wat de mensen zeiden, ging voor het beeld van de godin staan en vroeg haar biddend om aan Kleobis en Bitoon, haar eigen zonen, die haar zo'n grote eer bewezen hadden, datgene te geven wat voor een mens het allerbeste is om deelachtig te worden. Na dat gebed brachten zij een offer en namen deel aan het feestmaal en daarop legden de jongemannen zich ter ruste in het heiligdom zelf. Maar zij stonden niet meer op en hun leven vond daar zijn einde en vervulling. De Argiven lieten beselden* van hen maken en plaatsten deze als wijgeschenken in Delphoi, omdat zij zulke voortreffelijke mannen waren geweest.'

[32] Soloon noemde dus hen als de op één na gelukkigsten, maar Kroisos werd boos en zei: 'Waarde gast uit Athene, is ons geluk in uw ogen dan zo helemaal niets waard, dat ge ons zelfs niet met gewone mensen op één lijn stelt?'

Soloon antwoordde: 'Kroisos, ten diepste doordrongen van het feit, dat het

goddelijke door en door ijverzuchtig en onberekenbaar is, moet ik uw vraag omtrent menselijke aangelegenheden beantwoorden. In een lang leven is een mens getuige van veel wat hij liever niet zou zien, veel moet hij meemaken tegen zijn zin. Ik neem aan, dat het leven van een mens 70 jaren telt. Dat zijn dan 2500 dagen afgezien van de schrikkelmaanden.* Rekenen wij, dat er om het andere jaar een schrikkelmaand bijkomt opdat het met de jaargetijden klopt en deze te juistere tijd verschijnen, dan komen er bij die 70 jaren nog 35 schrikkelmaanden ofwel 1050 dagen. Van al die dagen in die 70 jaren, in totaal dus 26250 is er niet één gelijk aan een andere en elke dag brengt zijn eigen lotgevallen mee. Zo is de mens, o Kroisos, volkomen onderworpen aan de wisselvalligheid van het lot. Ik heb de indruk, dat gij zeer rijk zijt en koning over vele mensen, maar wat uw vraag betreft: gelukkig noem ik u nog niet, voordat ik vernomen heb dat ook uw levensende schoon was. Want de met aardse goederen rijk gezegende is volstrekt niet gelukkiger dan de man, die slechts voor één dag eten heeft, indien het lot hem niet vergunt in het bezit van al zijn zegen en voor-spoed ook zijn leven op schone wijze te besluiten. Vele zeer rijke mensen immers zijn ongelukkig, maar vele mensen, die in bescheiden welstand leven, zijn gelukkig. De zeer rijke, maar ongelukkige mens heeft slechts in twee op-zichten een voorsprong op de gelukkige, maar laatstgenoemde overtreft hem, de ongelukkige rijkwaard, op talrijke punten. De eerste namelijk is beter in staat een opkomende begeerte te bevredigen en een hem bedreigende ramp te doorstaan, maar de ander overtreft hem op de volgende punten: wel staat hij zwakker toegerust tegenover rampen en begeerten, maar zijn geluk vrijwaart hem daarvoor; hij is vrij van ongeluk en ziekte, kent geen teleurstelling, is gezegend met gezonde kinderen en een goed voorkomen. Als hij dan bovendien nog zijn leven op gelukkige wijze besluit, dan is hij de man naar wie gij zoekt: de man die men waarlijk gelukkig mag noemen. Maar voordat hij gestorven is, kan men beter zijn oordeel opschorten en hem niet gelukkig noemen, maar welvarend. Dat één mens alles in zich verenigt, is even onmogelijk als dat één land zichzelf van alles kan voorzien. Als een land het een heeft, mist het wel iets anders en het land, dat het meest bevat, is het beste. Zo is ook geen mens van al het goede voorzien; hij bezit het een, maar mist het ander. Wie de meeste hoedanigheden zijn hele leven lang bezit en dan ook nog op bevredigende wijze dat leven afsluit, die man, o koning, heeft volgens mij het recht die naam te dragen. Van alles moet men eerst het einde afwachten. Vele mensen immers kregen eerst een glimp van het geluk te zien om daarna door de godheid in de diepste ellende gestort te worden.'

[33] Met dit betoog was hij Kroisos allesbehalve welgevallig en deze liet hem vertrekken zonder zich verder iets aan hem gelegen te laten liggen. Hij vond Soloon een bijzonder domme man, omdat hij geen oog had voor het geluk van het ogenblik en alleen maar waarde hechtte aan het einde van elk ding.